

Отримано: 16 листопада 2021 р.

Прорецензовано: 28 листопада 2021 р.

Прийнято до друку: 02 грудня 2021 р.

e-mail: olha.demianchuk@oa.edu.ua

anna-mariia.verbova@oa.edu.ua

DOI: 10.25264/2311-5149-2021-23(51)-55-61

Дем'янчук О. І., Вербова А.-М. В. Сутність та сучасний стан розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2021. № 23(51). С. 55–61.

УДК: 331.25

JEL-класифікація: G 23, H 55

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0003-0334-3490>

Дем'янчук Ольга Іванівна,

*доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного університету «Острозька академія»*

Вербова Анна-Марія Володимирівна,

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національного університету «Острозька академія»*

СУТНІСТЬ ТА СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сутність недержавних пенсійних фондів, оцінено їх стан та виокремлено проблеми їх функціонування. Здійснено аналіз ефективності функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні за 2017–2020 рр. Надано рекомендації по вдосконаленню недержавних пенсійних фондів як суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення України.

Ключові слова: недержавне пенсійне забезпечення, недержавні пенсійні фонди, накопичувальна система, пенсійні внески, пенсійні виплати, пенсійні активи.

Демьянчук Ольга Ивановна,

*доктор экономических наук, доцент кафедры финансов, учета и аудита
Национального университета «Острожская академия»*

Вербова Анна-Мария Владимировна,

*студентка второго (магистерского) уровня высшего образования
Национального университета «Острожская академия»*

СУЩНОСТЬ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ПЕНСИОННЫХ ФОНДОВ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрена сущность негосударственных пенсионных фондов, оценены их состояние и выделены проблемы их функционирования. Проведен анализ эффективности функционирования негосударственных пенсионных фондов в Украине за 2017-2020 гг. Определены рекомендации по совершенствованию негосударственных пенсионных фондов как субъектов негосударственного пенсионного обеспечения Украины.

Ключевые слова: негосударственное пенсионное обеспечение, негосударственные пенсионные фонды, накопительная система, пенсионные взносы, пенсионные выплаты, пенсионные активы.

Olha Demianchuk,

*PhD, professor of Finance, Accounting and Auditing Department,
The National University of Ostroh Academy*

Anna-Mariia Verbova,

*student of the second (master's) level of higher education,
The National University of Ostroh Academy*

ESSENCE AND CURRENT STATE OF NON-STATE PENSION FUNDS' DEVELOPMENT IN UKRAINE

The purpose of the article is to consider the essence, assess the existing problems and develop recommendations for improving the functioning of non-state pension funds as subjects of the non-state pension system.

Reducing the business activity of the population, the rapid development of the "aging nation" and the outflow of the working force for labor migration are the main reasons for the inefficiency of the modern pension system. As Ukraine has a

three-tier pension system, at the same level as the reform of the solidarity part, there is also a need for effective development of the non-state pension system, which will allow the population to accumulate financial resources on a voluntary basis. Accordingly, the improvement of non-state pension supply should start with its financial institutions, namely non-state pension funds.

The article considers the essence of non-state pension funds, assesses their condition and identifies the problems of their functioning. An analysis of the effectiveness of non-state pension funds in Ukraine for 2017-2020 is presented. Recommendations for improving non-state pension funds as subjects of non-state pension provision of Ukraine are provided.

Keywords: non-state pension provision, non-state pension funds, accumulative system, pension contributions, pension payments, pension assets.

Постановка проблеми. Зменшення ділової активності працездатного населення, стрімкий розвиток процесу «старіння нації» та відтік працездатного населення задля трудової міграції є основними причинами неефективності діяльності сучасної системи пенсійного забезпечення. Оскільки в Україні наявна трирівнева система пенсійного забезпечення, то на рівні із реформуванням солідарної частини виникає також необхідність ефективного розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення, яка дасть змогу громадянам на добровільній основі накопичувати фінансові ресурси. Насамперед покращення недержавного пенсійного забезпечення необхідно почати із його фінансових інститутів, а саме із недержавних пенсійних фондів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх років значна кількість науковців досліджувала питання щодо стану та шляхів покращення діяльності недержавних пенсійних фондів як суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення. Насамперед слід приділити увагу працям таких вчених, як Н. П. Дребот, І. В. Коркач, Т. В. Кулініч, М. Г. Марич, М. М. Миколишин, Є. В. Остропольська, Т. В. Письменна, І. Приймак, Я. А. Танчак, В. В. Федина та ін. У своїх працях вони досліджували стан недержавних пенсійних фондів, актуальні проблеми їх функціонування та перспективи для покращення їх діяльності.

Мета і завдання дослідження: розглянути сутність, оцінити наявні проблеми та розробити рекомендації щодо покращення функціонування недержавних пенсійних фондів як суб'єктів системи недержавного пенсійного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку в усіх економічно розвинених державах наявна багаторівнева система пенсійного забезпечення, яка в основному складається із солідарної системи, системи обов'язкового накопичення та системи добровільного накопичення. В Україні відповідно до Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» діє трирівнева система пенсійного забезпечення. Відповідно, перший рівень представлено солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, другий рівень являє собою накопичувальну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а третій рівень представлено системою недержавного пенсійного забезпечення, або ж системою добровільного накопичення.

Система недержавного пенсійного забезпечення має ряд характерних особливостей, котрі відрізняють її поміж інших систем пенсійного забезпечення, а саме:

- система недержавного пенсійного забезпечення є складовим елементом накопичувальної системи пенсійного забезпечення;
- система недержавного пенсійного забезпечення є способом добровільного додаткового накопичення грошових коштів учасниками протягом здійснення трудової діяльності;
- участь у системі недержавного пенсійного забезпечення не забороняє брати участь у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні;
- реалізація системи недержавного пенсійного забезпечення покладена на коло визначених суб'єктів. До них належать суб'єкти, які складають дану систему (недержавні пенсійні фонди, банки, страхові компанії); суб'єкти-учасники (роботодавці та працівники); суб'єкти, які сприяють функціонуванню системи (адміністратори НПФ, аудитори, зберігачі і т.д.) [5].

Отже, у системі недержавного пенсійного забезпечення до фінансових інститутів належать недержавні пенсійні фонди, банки та страхові компанії, що надають послуги зі страхування життя. У Законі України «Про недержавне пенсійне забезпечення» вказано, що недержавний пенсійний фонд – це юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному законами України порядку [4].

Важливо зазначити, що існує 2 основні відмінності між НПФ та іншими фінансовими установами, котрі мають статус неприбуткових. Першою відмінністю є те, що для пенсійних фондів основним джерелом

доходів є безпосередньо пенсійні внески учасників та доходи, отримувані від здійснення інвестиційної діяльності. Другою відмінністю є те, що абсолютно уся діяльність фондів здійснюється при залученні адміністратора.

Виділяють такі основні функції недержавних пенсійних фондів:

- акумуляція та мобілізації грошових коштів учасників у вигляді пенсійних внесків та заощаджень;
- ведення обліку та обслуговування пенсійних рахунків наявних учасників;
- інвестування пенсійних активів;
- обслуговування актуарних розрахунків;
- здійснення пенсійних виплат [2].

Відповідно до діючого законодавства в Україні є 3 основні види недержавних пенсійних фондів (рис. 1). Можна стверджувати, що відкриті НПФ при здійсненні діяльності орієнтуються на укладання договорів із фізичними особами, котрі є майбутніми пенсіонерами, та із юридичними особами-роботодавцями (котрі виступають лише як клієнти). Це пов'язано із тим, що фонди такого виду створені для задоволення потреб у пенсійному забезпеченні тих фізичних та юридичних осіб, котрі не мають змоги обслуговуватися у корпоративному або професійному фонді.

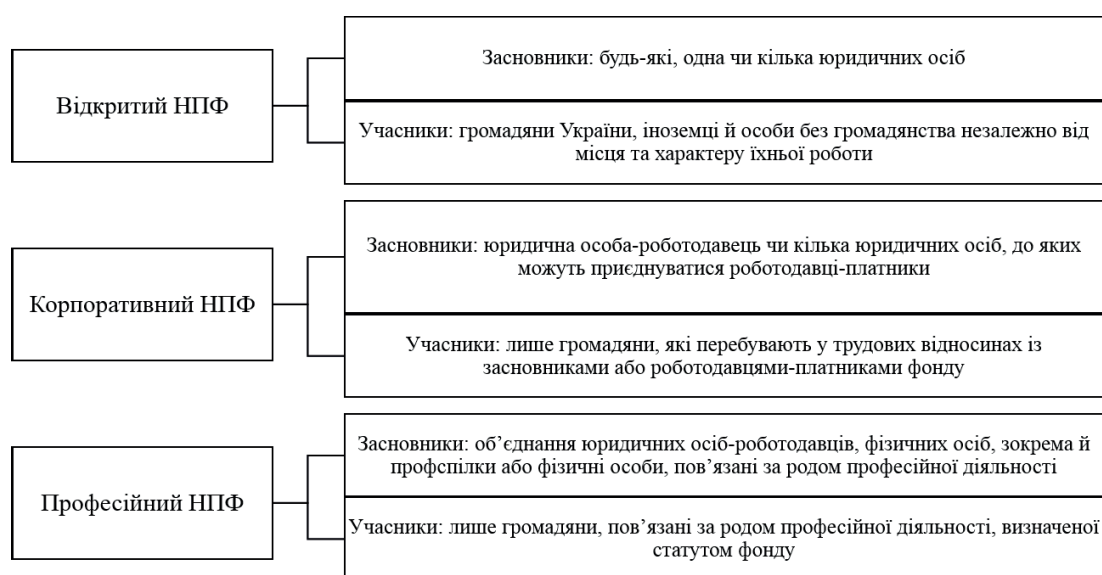

Рис. 1. Види НПФ в залежності від вкладників та учасників

Джерело: побудовано автором на основі [4].

Важливо зазначити, що відповідно до законодавства недержавні пенсійні фонди зобов'язані гарантувати усім учасникам, з якими укладено договір, здійснення пенсійних виплат, а отже, НПФ не можуть бути визнані банкрутами. Цей факт впливає на підвищення державного контролю за достовірністю поданої інформації щодо фінансового стану даних установ.

Перейдемо до аналізу сучасного стану розвитку недержавних пенсійних фондів. Станом на 30.06.2021 р. в Україні налічується 63 НПФ та 19 адміністраторів НПФ. Розглянемо територіальний розподіл цих установ (табл. 1), котрий сформований за даними діючих на момент складання аналітичної інформації адміністраторів про діяльність діючих недержавних пенсійних фондів.

Таблиця 1

Територіальний розподіл недержавних пенсійних фондів в Україні за період із 30.06.2019 р. до 30.06.2021 р.

Область	К-ть НПФ станом на 30.06.2019	К-ть НПФ станом на 30.06.2020	К-ть НПФ станом на 30.06.2021	Темпи приросту, %	
				30.06.2020 / 30.06.2019	30.06.2021 / 30.06.2020
м. Київ	45	42	40	-6,67	-4,76
Донецька	6	4	4	-33,33	0,00
Дніпропетровська	3	3	3	0,00	0,00
Львівська	2	2	2	0,00	0,00
Івано-Франківська	2	3	3	50,00	0,00

Продовження таблиці 1

Харківська	2	2	2	0,00	0,00
Житомирська	1	1	1	0,00	0,00
Полтавська	0	1	2	100,00	100,00
Одеська	1	0	0	-100,00	0,00
Херсонська	1	1	1	0,00	0,00
Всього	63	59	58	-6,35	-1,69

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Із табл. 1 бачимо, що протягом аналізованого періоду недержавні пенсійні фонди зосереджувалися у 9 регіонах України. До 2020 р. у цьому переліку була Одеська обл., проте у 2020 р. в ній припинили функціонувати НПФ. В Полтавській обл., навпаки, із 2020 р. почав функціонувати 1 недержавний пенсійний фонд, а у 2021 р. кількість установ збільшилася до 2-ох. Загалом протягом 2019–2021 рр. спостерігаємо значну кількість НПФ, котрі розташовані у столиці України (приблизно 70 %). Із цього можемо зробити висновок, що на території держави наявний нерівномірний розподіл організацій такого типу, адже більше 70 % розташовані поміж найбільш розвинених областей.

Надалі необхідно здійснити аналіз кількості учасників недержавних пенсійних фондів, що дасть змогу визначити їх подальші перспективи розвитку (табл. 2).

Таблиця 2

**Динаміка кількості учасників недержавних пенсійних фондів в Україні
за період із 31.12.2017 р. до 30.06.2021 р.**

Показники	Станом на кінець року				Станом на 30.06.2021	Темпи приросту, %	
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.		30.06.2021 / 31.12.2017	30.06.2021 / 31.12.2020
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	840,8	855,3	874,6	883,0	888,3	5,65	0,6
Кількість учасників, що отримали / отримують пенсійні виплати, тис. осіб	78,8	81,3	83,9	87,0	88,2	11,93	1,38
Відношення кількості учасників до отримувачів пенсійних виплат	10,67	10,52	10,42	10,15	10,07	-5,61	-0,77

Джерело: побудовано автором на основі [3; 1, с.112].

Отже, протягом досліджуваного періоду спостерігалось поступове збільшення учасників НПФ та отримувачів пенсійних виплат. За перше півріччя 2021 р. кількість учасників зросла на 5,3 тис. осіб, а кількість отримувачів на 1,2 тис. осіб, що, відповідно, більше на 0,6 % та 1,38 % ніж у 2020 р. Важливо зазначити, що за увесь час на одного отримувача пенсії припадає 10 учасників недержавних пенсійних фондів. Проте, негативним фактором є те, що із 2017 р. приріст отримувачів переважає над приростом учасників. Так, якщо у 2017 р. показник відношення перебував на рівні 10,67, то у першому півріччі 2021 р. він знизився до 10,07. Це свідчить про недостатній темп залучення громадян України до пенсійної системи третього рівня.

Для подальшого аналізу необхідно дослідити динаміку основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні (табл. 3).

Таблиця 3

**Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні
за період із 31.12.2017 р. до 30.06.2021 р.**

Показники	Станом на кінець року				30.06.2021	Темпи приросту, %	
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.		30.06.2021 / 31.12.2017	30.06.2021 / 31.12.2020
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	58,7	68,8	77,1	87,8	92,4	57,41	5,24
Загальна вартість активів НПФ, млн грн	2 465,6	2 745,2	3 143,3	3 563,7	3 712,9	50,59	4,19
Пенсійні внески, всього, млн грн	1 897,3	2 000,5	2 160,8	2 377,9	2 496,7	31,59	5,00
у тому числі:							
– від фізичних осіб	124,3	172,1	222,7	300,7	359,8	189,46	19,65

Продовження таблиці 3

– від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	50,00	0,00
– від юридичних осіб	1 772,3	1 827,7	1 937,3	2 075,5	2 136,0	20,52	2,91
Пенсійні виплати, млн грн	696,3	809,9	947,4	1 107,4	1 196,2	71,79	8,02
Сума інвестиційного доходу, млн грн	1 455,5	1 767,7	2 200,0	2 635,7	2 789,5	91,65	5,84
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн грн	1 183,9	1 440,5	1 810,9	2 179,5	2 297,5	94,06	5,41
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн грн	271,5	327,2	389,1	456,1	492,0	81,22	7,87

Джерело: побудовано автором на основі [3; 1, с.112].

Протягом досліджуваного періоду наявне зростання кількості укладених пенсійних контрактів. Так, із 2017 р. до 30.06.2021 р. кількість укладених контрактів зросла на 57,41 %. У першому півріччі 2021 р. було укладено 92,4 тис. пенсійних контрактів, що на 5,24 % більше ніж за 2020 р. Це свідчить про поступове підвищення довіри населення до НПФ та загалом про покращення фінансового стану в системі недержавного пенсійного забезпечення.

агальна вартість активів зросла на 1 247,3 млн грн, або на 50,59 %, за період із 31.12.2017 р. до 30.06.2021 р., а також зросла на 149,2 млн грн (4,19 %) за перше півріччя 2021 р. Розмір пенсійних внесків щорічно зростає, і за досліджуваний період темп приросту становить 31,59 %, або 599,4 млн грн. У структурі пенсійних внесків (табл. 4) понад 85 % займають внески від юридичних осіб. Необхідно зазначити, що, якщо у 2017 р. частка внесків перебувала на рівні 93,41 %, то у першому півріччі 2021 р. вона знизилася до 85,55 %. Це спричинено стрімким зростанням пенсійних внесків від фізичних осіб, які збільшили свою частку із 6,55 % у 2017 р. до 14,41 % станом на 30.06.2021 р.

Також спостерігаємо тенденцію до приросту пенсійних виплат, котрі протягом досліджуваного періоду зросли на 499,9 млн грн, або на 71,79 %.

Таблиця 4

**Структура пенсійних внесків недержавних пенсійних фондів в Україні
за період із 31.12.2017 р. до 30.06.2021 р.**

Показники	Станом на кінець року								Станом на 30.06.2021	
	2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.			
	млн грн	частка, %	млн грн	частка, %	млн грн	частка, %	млн грн	частка, %	млн грн	частка, %
Пенсійні внески, всього, млн грн	1 897,3	100,00	2 000,5	100,00	2 160,8	100,00	2 377,9	100,00	2 496,7	100,00
у тому числі:										
– від фізичних осіб	124,3	6,55	172,1	8,60	222,7	10,31	300,7	12,65	359,8	14,41
– від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,01	0,2	0,01	0,2	0,01	0,3	0,01	0,3	0,01
– від юридичних осіб	1 772,3	93,41	1 827,7	91,36	1 937,3	89,66	2 075,5	87,28	2 136,0	85,55

Джерело: побудовано автором на основі [3; 1, с.112].

Недержавні пенсійні фонди здійснюють інвестування пенсійних активів задля збереження пенсійних заощаджень громадян, котрі є учасниками цих фондів. Відповідно до законодавства НПФ формують інвестиційний портфель на основі об'єктів з мінімальним ступенем ризику. У розділі VI Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» чітко регламентовано напрями використання пенсійних активів та обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами. Основними обмеженнями інвестиційної діяльності є:

- формування пенсійних активів за рахунок позикових (кредитних) коштів;
- надання майнових гарантій, котрі забезпечені пенсійними активами, або будь-які кредити (позики) за рахунок пенсійних активів;
- укладення угод із купівлі-продажу або міни пенсійних активів з обов'язковою умовою зворотного викупу;
- розміщення на банківських депозитних рахунках у грошових коштах та в ощадних сертифікатах банків, депозитних сертифікатах банків більш як 50 % загальної вартості пенсійних активів;

- придбання або додаткове інвестування в цінні папери одного емітента більш як 5 % загальної вартості пенсійних активів (крім цінних паперів, погашення та отримання доходу за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України);

- придбання або додаткове інвестування в цінні папери, доходи за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України, більш як 50 % загальної вартості пенсійних активів;

- емітувати будь-які боргові цінні папери та похідні цінні папери;

- та інші [4].

Із табл. 3 можна побачити, що НПФ здійснюють активну інвестиційну діяльність. Так, протягом досліджуваного періоду сума інвестиційного доходу зросла на 1 334 млн грн, або на 91,65 %. У структурі інвестованих пенсійних активів (табл. 5) протягом 2019–2021 рр. найбільшу частку займають державні цінні папери ($\approx 47\%$), грошові кошти на депозитних банківських рахунках ($\approx 35\%$) та облігації підприємств ($\approx 8\%$). Це спричинено доволі консервативною стратегією інвестування активів НПФ.

Таблиця 5

Структура інвестованих пенсійних активів недержавних пенсійних фондів в Україні за період із 30.06.2019 р. до 30.06.2021 р.

Показники	Станом на 30.06.2019		Станом на 30.06.2020		Станом на 30.06.2021	
	млн грн	частка, %	млн грн	частка, %	млн грн	частка, %
Державні цінні папери	1 374,6	47,52	1 563,0	47,16	1 751,4	47,17
Грошові кошти, розміщені на депозитних банківських рахунках	1 053,9	36,43	1 188,5	35,86	1 323,1	35,64
Облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України	227,0	7,85	264,7	7,99	302,4	8,14
Облігації внутрішніх місцевих позик	0,0	0,00	45,9	1,38	91,7	2,47
Об'єкти нерухомості	76,1	2,63	96,1	2,90	116,0	3,12
Акції	47,7	1,65	84,2	2,54	54,5	1,47
Дебіторська заборгованість	59,1	2,04	41,7	1,26	47,9	1,29
Банківські метали	4,2	0,15	10,0	0,30	10,7	0,29
Інші інвестиції	50,3	1,74	19,9	0,60	15,2	0,41
Всього	2 892,9	100,00	3 313,9	100,00	3 712,9	100,00

Джерело: побудовано автором на основі [3].

Зокрема, станом на 30.06.2021 р. можемо спостерігати зниження вкладень у державні цінні папери (на 0,35 %) та банківські депозити (на 0,79 %) у порівнянні до 30.06.2019 р. Водночас спостерігаємо зростання активів, котрі були вкладені в облігації вітчизняних підприємств на 0,29 % та облігації внутрішніх місцевих позик на 2,47 %. Також наявний поступовий приріст інвестування в об'єкти нерухомості.

На основі проведеного дослідження можемо стверджувати, що, хоча й спостерігається розвиток недержавних пенсійних фондів як суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення, проте він ще є занадто повільним. Такий темп розвитку, скоріш за все, спричинено такими факторами:

- значний рівень інфляції в державі;
- відсутність послідовного проведення пенсійної реформи;
- відсутність високого рівня довіри серед населення до послуг системи пенсійного накопичення;
- низький рівень доходів громадян, що знижує можливість накопичувати фінансові ресурси;
- порівняно низький розвиток фондового ринку, що безпосередньо впливає на можливість недержавних пенсійних фондів здійснювати ефективний захист вкладів учасників від знецінення;
- вузький сегмент здійснення інвестиційної діяльності, що стримує підвищення прибутковості пенсійних активів;
- відсутність державної фінансової підтримки;
- порівняно низький рівень фінансової грамотності населення, що впливає на низький рівень зацікавленості громадян в здійсненні довгострокових заощаджень.

Для подальшого стрімкого розвитку недержавних пенсійних фондів необхідно подолати хоча б частину із вищезазначених проблем. Для цього, на нашу думку, необхідно застосувати такі заходи:

- покращити економічну ситуацію в державі, що призведе до збільшення рівня доходів населення;
- вдосконалити механізм захисту вкладів учасників НПФ від знецінення шляхом створення фонду гарантування;

- забезпечити доступ учасникам до інформації щодо діяльності недержавних пенсійних фондів;
- провести глобальну державну рекламну кампанію щодо необхідності недержавного пенсійного забезпечення.

Висновки. В умовах розвитку економіки будь-якої країни недержавне пенсійне забезпечення відіграє доволі важливу роль. У ході дослідження ми проаналізували діяльність недержавних пенсійних фондів як суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення. Протягом останніх років спостерігається поступове підвищення усіх основних показників діяльності НПФ. Важливо зазначити, що незадовільним є факт того, що загальна кількість учасників фондів зростає із нижчою швидкістю, аніж кількість отримувачів пенсійних виплат.

Проведення інвестиційної діяльності недержавними пенсійними фондами є чітко регламентованим, що в певній мірі впливає на порівняно невисокий рівень прибутку від інвестування пенсійних активів.

Серед основних проблем, котрі стоять на заваді розвитку НПФ, є економічна нестабільність в державі, низька платоспроможність громадян, недовіра населення до пенсійного накопичення, незадовільний рівень фінансової грамотності громадян, низький розвиток фондового ринку, вузький сегмент проведення інвестиційної діяльності фондами та ін.

На нашу думку, для покращення ефективності функціонування НПФ доцільно застосувати такі заходи: покращити економічну ситуацію, створити фонд гарантування частини внесків учасників НПФ, підвищити прозорість діяльності фондів, а також підвищити рівень фінансової грамотності та зацікавленості населення у недержавному пенсійному забезпеченні шляхом проведення державних рекламних кампаній.

Література:

1. Дребот Н. П., Танчак Я. А., Миколишин М. М. Тенденції розвитку небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. № 1. Т. 30. С. 109–114.

Drebot N.P., Tanchak Y.A., Mykolyshyn M.M. Tendentsiyi rozvytku nebankivskykh finansovykh ustanov na rynku finansovykh posluh Ukrainy [Drebot N.P., Tanchak Y.A., Mykolyshyn M.M. Trends in the development of non-banking financial institutions in the financial services market of Ukraine]. *Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine]. 2020. № 1. Vol. 30. P. 109–114. [in Ukrainian]

2. Корнеев В. В. Недержавні пенсійні фонди як важлива складова системи недержавного пенсійного забезпечення: їх сутність та функції. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2011. № 8. С. 1–3.

Kornueyev V.V. Nederzhavni pensiyini fondy yak vazhlyva skladova systemy nederzhavnogo pensiyneho zabezpechennya: yikh sutnist ta funktsiyi [Kornueyev V.V. Non-state pension funds as an important component of the non-state pension system: their essence and functions]. *Elektronne naukove fakhove vydannya "Efektyvna ekonomika"* [Electronic scientific professional publication "Effective Economics"]. 2011. № 8. P. 1–3. [in Ukrainian]

3. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення: 29.10.2021).

Ofitsiyyny sayt Natsionalnoyi komisiyi z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku [Official site of the National Commission on Securities and Stock Market]. < <https://www.nssmc.gov.ua/> > [in Ukrainian] (2021, October 29)

4. Про недержавне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1057-IV (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення: 29.10.2021).

Pro nederzhavne pensiyne strakhuvannya : Zakon Ukrainy vid 9 lyupnya 2003 r. № 1057-IV (iz zminamy ta dopovnennnyamy) [On non-state pension insurance: Law of Ukraine of July 9, 2003 № 1057-IV (as amended)]. < <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> > [in Ukrainian] (2021, October 29).

5. Сокоринський Ю. В. Особливості та зміст недержавного пенсійного забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2018. № 36. Т. 2. С. 72–76.

Sokorynskyu Y.V. Osoblyvosti ta zmist nederzhavnogo pensiyneho zabezpechennya [Sokorynskyu Y.V. Features and content of private pension provision]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Yurysprudentsiya* [Scientific Bulletin of the International Humanities University. Jurisprudence]. 2018. №36. Vol. 2. P. 72–76. [in Ukrainian]